

BALOGH JUDIT

VÁRMEGYEI NEMESK TERFOGLALÁSA A SZÉKELYFÖLDÖN

A 17. század folyamán egyre szembetűnőbbé vált az a folyamat, amelynek a révén az erdélyi vármegyei elit tagjai egyre nagyobb számban nyomultak be a Székelyföldre a széki főtisztségek megszerzése és házasodás által.

A szórványos beházasodás nem volt ritka a 16. századot megelőzően sem, különösen azokban az esetekben, amikor a beházasodó birtokai rendkívül közel estek valamely székely szék határaihoz.¹ Így került be a székely elitbe a Petki család,² akik minden bizonnyal Petek településről származtatták magukat, ami kívül esett a Székelyföld határain. Ilyen kívülről érkezett volt a Kornis család is.³ A kívülről érkezettek fogadtatása nem volt egyforma. Míg ugyanis a homoródszentpáli Kornisok nagyon hamar Udvarhelyszék elismert és hivatalviselő primori családjai közé emelkedtek, addig Marosszéken például koronkai Mihályfi Tamás komolyabb ellenállásba ütközött.⁴ Ugyanakkor a Mihályfival szembeni székely támadások egyik legfőbb irányítója éppen az

1 Ezzel kapcsolatosan érdemes megemlítenünk Benkő Elek kutatásait, amelyek azt bizonyítják, hogy korábban egy zárt tömbként számon tartott Székelyföld székei nagyon is különálló egységek voltak. Az egykori Fehér megyébe beköltöző székely csoportok nem voltak egységesek, hanem eleve jelen volt a sporadikusság, ami a székekbe költözés és az oda való befogadhatóság feltételeit is megteremtette. „Ma már a valószínűség magas fokán állíthatjuk, hogy Maros-szék az Árpád-kori Torda megye, Udvarhely-szék Küküllő megye, Háromszék és a külső medencék székei pedig Fehér megye területén szerveződtek, ahol a beköltöző székelyek megyei keretek között élő magyar alaplakosságot találtak. Ugyanakkor a fenti három megye keleti részén megtelepült székelyek a három fő székely nyelvjárást jelentő más-más dialektusban beszélnek, ami arra vall, hogy mindenik érintett megyének megvolt a maga külön székely története, a székek kialakulása pedig nem egy kezdetben egységes, hipotetikus Székelyföld utólagos feldarabolódásával, hanem igen korán, a betelepítés eltérő körülményeinek és az azt megelőző megyei beosztásnak megfelelően, földrajzilag is jól elkülönülő tájegységek szerint történhetett.” Benkő 1993: 8. A székek határainak mentén a középkor folyamán a magyar és a székely népesség etnikai keveredésével is számolhatunk. Hegyi Géza szerint „a történeti kutatás a 20. század közepétől kezdett számolni azzal a lehetőséggel, hogy megtelepedésükkor a székelyek vármegyei keretek között élő magyar nyelvű lakosságot is találtak mai szállásterületükön (illetve annak egyes szélein)”. Hegyi 2016: 183.

2 Balogh 2010: 241–265.

3 Balogh–Horn 2008: 849–897.

4 „1553. febr. 6-án Báthori Endre, Ferdinánd erdélyi vajdája Szamosújvárról Bodont és Iklandot Zelemiri Miklós czigányok vajdájának, zeykfalvi Polyák Ferencznek és Sebesi Pálnak adományozza, ugyan ez év aug. 10-én Dobó István és Kendi Ferencz vajdák a Thamási László és Lajos kihaltával koronára szállt Bodont, Iklandot, Kapust, Urajt és Sópatakat koronkai Mihályfi Tamásnak adományozzák.” In: <http://www.oocities.org/mezobodon/> – utolsó letöltés: 2018. június 12.

a homoródszentpáli Kornis Mihály volt, aki szintén nem volt székely eredetű, és Mihályfi Tamás maroszséki jelenléte éppen az ő terjeszkedését akadályozta.⁵ Érdekes, hogy Mihályfi Tamás birtoka később a Kovacsóczy, majd a Tholdalagy családra szállt, tehát nem került székely kézbe a későbbi évtizedek folyamán sem.⁶

Ezt követően a következő beáramlási hullám az 1562-es segesvári végzés után történt, amikor János Zsigmond tudatosan nem székely főkapitányokat nevezett ki a két székelyföldi uralkodói vár, Székelybánya és Székelytámadt élére a Losonci Bánffyak⁷ vagy az Osztopáni Pernesziek⁸ személyében. Ezek azonban ekkor még, a 16. században főképpen a székelyek büntetéseként voltak értelmezhetőek,⁹ amit már részben Báthory István igyekezett korrigálni, amikor 1571-ben kinevezte főkirálybírónak azt a Petki Mihályt és Kornis Farkast, akik ugyan nem voltak székely származásúak, de akkorra már sokadik generáció óta a székely elitbe integrálódtak.¹⁰

A 16. század végének zűrzavarát követően előbb Báthory Zsigmond, majd pedig Bocskai István igyekezett visszaállítani a korábbi székely kiváltságokat.¹¹ Ez utóbbi Derzsi Petki Jánost tette meg székely generálissá, aki ha nem is volt eredetét tekintve székely, ekkorra már a székely primori rend tagjai közé számított.¹² A 17. század folyamán Báthory Gábor uralma még többé-kevésbé ezt az állapotot mutatta a széki főtisztségek tekintetében.

5 Balogh–Horn 2008; Balogh 2010.

6 <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/MagyarTortenetiEletrajzok-magyar-torteneti-eletrajzok-BE5D/kovacsoczy-farkas-15761594-3764/birtokai-csaladi-ele-te-irodalmi-szerepe-3850/i-3851/> – utolsó letöltés: 2018. június 12. Az adományozott falvak a következők: Bos, Koronka (cum curia), Sóváralja, Sósváros (ma Sófalva), Bodon, Cserefalva, Karácsonfalva, Folyfalva, Somosd, Kis-Görgény, Vajda, Fintaháza, Baczkamadaras, Ákosfalva, Csibafalva, Ilendfalva, Sz. Gerecze, Nyárádtó, Lőrinczfalva, Sz. László, Bede, Nagy-Adorján, Tompa, Monyatth alias Bódogasszonyfalva, Mogyorós, Demjénháza, Moson, Ikland, Kál, Kebele, Szent-Iván, Jobbágytelke, Hodos, Nagy-Ernye és Jedd. Maroszsékben: Korogy-Sz.-Márton (simulcum domo seu curia nob.) Korogy-Fyletelke és Kisszóllós, Küküllő megyében; Vaczman, Kis-Ernye praedium Maroszsékben. – (A beiktatásról szóló eredeti oklevél: MNL OL gyulafejérvári káptalani ltr. Diversorum Comitatum cista I. fasc. 4. nr. 15. Másolata az Erd. Múz. gr. Kemény J. Appendix 12. k.)

7 Losonczy Bánffy Farkast 1580-ban tanácsosként és Doboka vármegye főispánjaként említették, 1583 márciusában pedig már bizonyosan Udvarhelyszék főkapitánya és Csík-, Gyergyó- és Kászsószék főkirálybírája volt. Lázár (é.n.): 149.

8 Kolozs Megyei Levéltár. Protokollumok. Udvarhelyszéki Törvénykezési Jegyzőkönyvek. 1598. F. III. 59.

9 Jakó 1979.

10 Balogh–Horn 2008: 863; Szabó (szerk.) 1890: 334–335. A Báthory István által 1571. június 9-én kiadott rendelet szövegéből kiderül, hogy ekkor már Kornis Farkas és Petki Mihály voltak Udvarhelyszék főkirálybírói.

11 Szabó (szerk.) 1890: IV. 150, V. 168.

12 Balogh 2011: 202–221.

A szék vezetői szinte kivétel nélkül a székely nemesek közül kerültek ki.¹³ A két széki főtiszttség közül a katonatársadalom számára a főkapitány volt az első és nagyobb befolyással bíró, ezért itt jelentek meg először kívülről jött, nem székely eredetű nemesek, zömmel főnemesek. Báthory Gábor fejedelemsége alatt mindössze négy esetben jelent meg nem székely eredetű főkapitány valamely szék élén. Az ekkor legnagyobb hatalmú és anyagi erejű székely elitet felvonultató Udvarhelyszékben a fejedelemmel nem szimpatizáló, sőt nyíltan ellene forduló Petki Jánost váltotta Némethi Gergely,¹⁴ Marosszéken Mattys Jánost követte Bethlen Gábor,¹⁵ Marosszék élén állt egy ideig Huszár István,¹⁶ valamint Háromszék főkapitánya egy ideig Kornis Boldizsár¹⁷ volt. Mind a négyük főkapitánysága azonban átmenetinek volt mondható, mert Némethi Gergelyt a székely Balássy Ferenc, Bethlen Gábort a csíksomlyói Székely Miklós,¹⁸ Huszár Istvánt Balássy Mihály váltotta fel. Háromszék élén pedig Bedő István után Béli Kelemen¹⁹ töltötte be ezt a pozíciót. A főkirálybírók minden esetben székelyek voltak, Udvarhelyszéken Balássy Ferenc és Geréb András, Háromszéken Kálnoki János, Marosszéken Gáspár János, Csík-, Gyergyó- és Kászsorszéken pedig Mikó Ferenc. Háromszéken megjelent egy nem székely ebben az időben egészen alacsony, alkirálybírói tisztségben, ami viszont annak volt köszönhető, hogy az illető, Tholdalagi Mihály benősült a székely nemességbe, és ennek a révén szerezte meg az alkirálybírói hivatalt.

13 Balogh 2009: 172.

14 MNL OL F 1 Erdélyi Fejedelmi Kancellária Libri Regii. VI. k. 270–271. fol., Némethy Gergely Bocskai hajdúvezére volt, később pedig Kendi Ferenc leányának, Krisztinának a feleségül vétele révén az erdélyi főrendek közé emelkedett. Némethy, aki tehát 1609-től töltötte be az udvarhelyszéki főkapitányságot, akkor is hűséges maradt Báthoryhoz, amikor az apósa Kornis Boldizsárral együtt összeesküvést szőtt a fejedelem ellen.

15 Bethlen Gábor anyai ágon ugyan székely volt, sőt a gyermekkorának egy részét is a Székelyföldön töltötte, ezért az ő esetében ez a származás hivatkozási alap lehetett a főtiszttség betöltésére. Ugyanakkor a főkapitányi posztot nem székely származása, hanem a Báthory Gábor fejedelemhez kötődő barátsága miatt kapta.

16 Huszár Péter, pápai várkapitány egyik fia. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarorszag-csaladai-1/otodik-kotet-356E/huszar-csalad-brenhidai-3D80/> – utolsó letöltés: 2018. június 12.

17 T. Orgona 2014: 118–120; Erdélyi országgyűlési emlékek: történeti bevezetésekkel. Szilágyi (szerk.) 1875–1898: VI. 13.

18 Lázár (é. n.): 215.

19 Balogh 2005: 210; Deák 1887: 9–11.

Csík-, Gyergyó-, Kászsorszék	
Főkapitány	Mattys János, Bethlen Gábor, Székely Miklós
Főkirálybíró	Kelemen Mihály
Alkapitány	Mikó Ferenc
Marosszék	
Főkapitány	Huszár István, Balássi Mihály
Főkirálybíró	Gáspár János
Háromszék	
Főkapitány	Kornis Boldizsár, Bedő István, Béldi Kelemen
Főkirálybíró	Kálnoki János
Alkirálybíró	Tholdalagi Mihály
Udvarhelyszék	
Főkapitány	Petky János, Némethi Gergely, Balássi Ferenc
Főkirálybíró	Balássi Ferenc, Geréb András
Alkirálybíró	Dániel Mihály, Ugron Pál
Alkapitány	Dániel Mihály

1. táblázat: Székely főtisztek Báthory Gábor idején

Bethlen Gábor alatt a főtisztségek betöltőinek összetétele erőteljes átalakulásnak indult, és egyre inkább átkerült a főkapitányok kiválasztása a mindenkori fejedelem kezébe, míg a főkirálybíró választása még jobbára a székek hatáskörében maradt. Bethlen személyzeti politikája a korábnál erősebben épült a személyes bizalomra, korábbi közös tevékenységre. Ráadásul a székely társadalmat is elődeinél jobban, belülről ismerte. Az uralma idején Udvarhelyszék főkapitánya a már korábban is fontos pozíciókat betöltő székely Andrásfalvi, Véczei és Szentdemeteri Balássi Ferenc volt, aki 1615-től 1621-ig az egész székelység generálisa lett.²⁰ Csík-, Gyergyó- és Kászsorszék főkapitánya 1613 végétől a szintén székely Mikó Ferenc volt. Marosszék élén a székely Balássi Mihály, majd a nem székely körtvélyfaji Kovacsóczy István,²¹ később Tholdalagi Mihály főkapitány állt, aki sajátos helyzetben volt, ugyanis székely felesége és helyben lakása révén átmenetet képviselt a székely primorok és a csupán a tisztséget megszerző vármegyei nemesség között.²² 1636-ban viszont ő szerezte meg Háromszék főkapitányságát is, ami már mindenképp egy országos hatalmat birtokló nemes térnyerését mutatja a széki főtisztségekben. Háromszék élére ráadásul Bethlen Gábor Zólyomi Dávidot nevezte ki 1626-ban, akinek nem volt semmilyen székelyföldi rokoni kötődése.

²⁰ Szilágyi (szerk.) 1875–1898: VI. 554; MOL F1-Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára-Libri regii-10. kötet-98; Szádeczky-Kardoss 1927: 173.

²¹ Lázár (é. n.): 208.

²² Lázár (é. n.): 174.

A főkirálybírók ekkor többségében a székelység soraiból kerültek ki, Udvarhelyszékben a székelyföldi primoródszentpáli Kornis Ferenc, majd a nem székely Kamuthy Farkas és a halála után ifjabb Székely Mózes, valamint ifjabb Balássy Ferenc is betöltötte a pozíciót. Háromszéken vargyasi Daniel Mihály, Csíkban szárhegyi Lázár István töltötte be ezt a tisztséget. Tholdalagi Mihály ebben az időszakban gyakorlatilag uralta Marosszékot, mert a főkirálybírótságot is ő viselte.²³ Marosszék főkapitánysága 1620-tól egy újabb nem székely, brenhidai Huszár István kezébe került.

Csík-, Gyergyó-, Kászonszék	
Főkapitány	hídvégi Mikó Ferenc,
Főkirálybíró	szárhegyi Lázár István
Alkapitány	
Marosszék	
Főkapitány	Balássi Mihály, ifj. Balássi Ferenc, brenhidai Huszár István, Székely Mózes, Kovacsóczy István
Főkirálybíró	Tholdalagi Mihály
Háromszék	
Főkapitány	Zólyomi Dávid
Főkirálybíró	vargyasi Dániel Mihály
Alkirálybíró	
Udvarhelyszék	
Főkapitány	Balássi Ferenc
Főkirálybíró	homoródszentpáli Kornis Ferenc, Kamuthy Farkas
Alkirálybíró	
Alkapitány	

2. táblázat: Székely főtisztek Bethlen Gábor idején

Gyakorlattá vált tehát, hogy Marosszék és Háromszék vagy Udvarhelyszék főkapitányságát a fejedelem valamely nem székely bizalmasának adományozta. A Rákócziak idején ez a tendencia folytatódott. Csíkszék élén Mikó Ferencet Petki István főkapitánysága követte, aki székely primornak tekintette magát, és a birtokai is itt voltak. Háromszék és Udvarhelyszék főkapitányságát viszont Tholdalagi Mihály halálát követően Rákóczi Zsigmond, I. Rákóczi György fia kapta meg, ami állandósította azt az állapotot, hogy a három szék (Marosszék, Udvarhelyszék, Háromszék) élén vármegyei nemes álljon, és ezzel a széki főkapitányság inkább fontos országos méltósággá kezdett válni, egyre kevésbé volt a székelyek legfőbb méltósága.

²³ Lázár (é. n.): 28–29.

Csík-, Gyergyó-, Kászsorszék	
Főkapitány	hídvégi Mikó Ferenc, királyhalmi Petki István ²⁴
Főkirálybíró	szárhegyi Lázár István ²⁵ , alcsernátoni Damokos Tamás
Alkapitány	
Marosszék	
Főkapitány	ertsei Tholdalagi Mihály ²⁶
Főkirálybíró	brenhidai Huszár Mátyás ²⁷
Háromszék	
Főkapitány	hídvégi Nemes Tamás ²⁸ , zabolai Basa Tamás
Főkirálybíró	vargyasi Daniel Mihály ²⁹ , vargyasi Daniel Ferenc ³⁰
Alkirálybíró	
Udvarhelyszék	
Főkapitány	Tholdalagi Mihály ³¹ , brenhidai Huszár Mátyás, gyerőmonostori Kemény Boldizsár ³²
Főkirálybíró	ábránfalvi Ugron Pál ³³ , vargyasi Daniel Ferenc ³⁴

3. táblázat: Széki főtisztek I. és II. Rákóczi György fejedelemsége idején

Barcsai Ákos idején egy átmeneti állapotban Csíkban rövid ideig Kálnoki Mihály volt a csíki főkapitány és Cserei Mihály a főkirálybíró.³⁵ Udvarhelyszék főkapitánya 1658-ban Kemény Simon, Kemény János fia lett.³⁶

24 Szilágyi (szerk.) 1875–1898: X. 181.

25 Endes 1938: 108–109.

26 Szilágyi (szerk.) 1875–1898: X. 156.

27 Köblös 1904: 128; Kelemen 1907: 8–9; Nagy 1859: 207–209; Trócsányi 1980: 28; Kovács 1994: 84; Lázár 1889: 85–6; EOE. X. 180.

28 Szilágyi (szerk.) 1875–1898: X. 180.

29 Szilágyi (szerk.) 1875–1898: X. 181.

30 Jakab–Szádeczky 1901: 380–381.

31 Kővári 1854: 236; EOE. X. 156.

32 Jakab–Szádeczky 1901: 381.

33 Jakab–Szádeczky 1901: 356.

34 Vargyasi 1896: 2.

35 Endes 1938.

36 Jakab–Szádeczky 1901: 390.

Apafi Mihály uralmának idejére az előzőekben leírt gyakorlat természetessé vált. Udvarhelyszék főkapitánya Bethlen János kancellár volt 1660-tól, őt követte 1667-ben Bethlen Miklós, majd az 1676-os fogarasi fogsága idején Bethlen Gergely váltotta fel. Egyikük sem volt székely származású.³⁷ Keresdi Bethlen Gergely nem is nagyon jelent meg a székben, a tisztségét tehát nem aktív főkapitányként töltötte be.³⁸ Háromszék főkapitánya a székely hídvégi Nemes János volt szinte az Apafi-korszak egész ideje alatt. Már Ali pasa szelistyei táborában feleskette őt Apafi, ám 1662 és 1663 májusa között Rhédey László került a helyére. Ő ugyancsak nem volt székely, noha a Rhédeyeknek ekkorra már birtokuk volt a Székelyföldön³⁹ a Tholdalagi és a Huszár, valamint a Bethlen családdal együtt. Marosszék a 17. század legnagyobb részében nem székely főkapitányok vezetése alatt állt. Tholdalagi Mihályt brenhidai Huszár Mátyás követte,⁴⁰ majd az Apafi-korban Haller Gábor megöletése⁴¹ után ruszkai Kornis Gáspáré⁴² lett a kapitányi poszt. Az ő 1683-ban bekövetkezett halála után rátóti Gyulaffy László került a tisztségbe, aki szintén nem volt székely.⁴³ A székely származású főtisztek legnagyobb számban és leggyakrabban Csíkszékben voltak jelen, emellett Háromszék volt az a szék, ahol székely származású vagy legalább beházasodott családok sarjai jutottak főkapitányi vagy főkirálybírói tisztségekhez. Ezzel szemben Marosszék és Udvarhelyszék főtisztségeinek a megszerzése ekkorra jobbára a nem székely családok lehetősége lett. Csíkszéken Apafi uralmának kezdetén már évtizedek óta a székely királyhalmi Petki István volt a főkapitány, aki Kemény János egyik legtovább kitartó híve volt Apafival szemben.⁴⁴ Ezért 1661 végén Apafi sepsiszentgyörgyi Daczó Jánost nevezte ki, aki ugyan székely volt, de a birtokainak jelentős része Háromszéken terült el.⁴⁵ Apafi korai politikáját ugyanakkor jól szolgálta ez a kinevezés, egyrészt Daczó nem volt része a Kemény mellett felsorakozó csíki elitnek, másrészt református volt csak úgy, mint a fejedelem és a hozzá közel álló főurak nagy többsége.⁴⁶ A csíkiek azonban bizalmatlanok, sőt ellenségesek voltak vele szemben, és tiltakoztak a kinevezése ellen. Ezért Petki Istvánnak Apafi hűségére való visszatérése után, 1664-ben újra visszakerült a főkapitányi székbe, és 1667-es haláláig ő töltötte be a tisztséget.⁴⁷ Őt a székely Szentpáli János követte, aki Apafi sógora volt

---

37 Szádeczky-Kardoss 1927: 205.

38 Lukinich 1927: 167–176.

39 Balogh 2014: 9–20.

40 Lázár (é. n.): 174.

41 Lázár (é. n.): 205; Szabó 2008.

42 T. Orgona 2014.

43 T. Orgona 2014.

44 TT. 1892: 77; Szádeczky-Kardoss 1927: 201.

45 Szádeczky-Kardoss 1927: 205.

46 Balogh 2017a: 253–276; Balogh 2017b: 62–77.

47 Szádeczky-Kardoss 1927: 205; Tóth 1902: 395.

Bornemissza Zsuzsanna férjeként.⁴⁸ Az ekkor már idős főtiszt még 1669-ben meghalt, így minden akadály elhárult az előtt, hogy újra Daczó János, aki ráadásul Nemes János háromszéki főkapitány sógora volt, üljön a főkapitányi székbe. A szék ugyan újra tiltakozott, ám a fejedelem a saját „fejedelmi auctoritás”-ával érvelve tartotta meg tisztségében Daczót.

Apafi korában Udvarhelyszéknek a királybírái sem voltak mindig székelyek. Ugron Pál, majd Daniel Ferenc főkirálybírósa⁴⁹ után 1664-ben kistrédei Rhédey Ferencet iktatták be 1664-től 1667-ig. Ezt követően 1684-ig nem volt betöltve a főkirálybírói tisztség.⁵⁰ 1684-ben Bethlen Gergely tartott derékszéket, 1685-től pedig 1688-ig vargyasi Daniel István lett a szék főkirálybírója.⁵¹ A kivételesen székely főtiszt halála után Marosnémeti Gyulay Ferenc töltötte be ezt a tiszteket.⁵² Háromszék főkirálybírója 1677-ig uzoni Béldi Pál volt, aki székelyként kapta meg ezt a méltóságot még II. Rákóczi György uralma idején, 1654 augusztus 18-án.⁵³ Csíkszék főkirálybírói tisztségét a Lázár család tagjai szinte örökölhető jussuként tartották számon, így ekkor is Lázár Istváné volt a tisztség. Marosszék élén pókai Sárosi György főkirálybíró állt.⁵⁴ Ez az unitárius⁵⁵ család sem volt székely eredetű, de számos szállal kötődött Marosszékhez. 1662-ben választották meg a szék főkirálybírójává.⁵⁶ A diplomataként is működő Sárosi 1664-ben már a tanácsurak között szerepelt.⁵⁷ A testvére, János is Marosszékhez kötődött, és követként szolgálta a fejedelmet.⁵⁸

48 Szádeczky-Kardoss 1927: 205; <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Turul-turul-1883-1950-1/1892-6827/1892-3-6C70/139a-homorod-szentpali-szentpali-csalad-6E10/>. – utolsó letöltés: 2018. április 3.

49 Jakab–Szádeczky 1901: 381.

50 Szilágyi (szerk.) 1875–1898: XVIII. 242. „Klmetek főkirálybírója néhai tekintetes nemzetes Rédei Ferencz úr ez világból kimúlván, azóta is Klmetek egyik főtiszt nélkül vagyon.” Apafi Mihály fejedelem 1684. július 21-én küldött biztost Udvarhelyszékre keresdi Bethlen Gergely személyében, mellette Mikes Kelemen is megjelent ekkor.

51 Lázár (é. n.): 91.

52 Gyulay Ferenc anyja szenterzsébeti Pécsi Margit volt, akitől székelyföldi birtokokat örökölt. A felesége, Barakonyi Klára azonban a királyság területén volt birtokos, ahol jobbára Gyulay Ferenc maga is élt. Lázár (é. n.): 91–92.

53 Deák 1887: 21. Deák Farkas 1655-öt említi meg mint Béldi Pál háromszéki főkirálybírói tisztségének kezdő időpontját, Nemes János azonban a naplójában úgy emlékszik, hogy már 1654. augusztus 18-án „esküdték meg Béldi Pál uramat háromszéki főkirálybíró-ságra Maksán az Háromszék gyűlésében”. Tóth 1902: 243.

54 Kelemen 1899: 339.

55 A nyárádszentlászlói unitárius gyülekezet patrónusa volt a család. Kelemen 1899: 339.

56 Szilágyi (szerk.) 1875–1898: XIV. 262.

57 SzOkl. VI. 312.

58 Szilágyi (szerk.) 1875–1898: XIX. 195.

Csík-, Gyergyó-, Kászsónszék	
Főkapitány	királyhalmi Petki István, sepsiszentgyörgyi Daczó János, Szentpáli János, Apor Lázár, Mikes Benedek, Teleki Mihály
Főkirálybíró	Lázár István, Damokos Tamás, Henter Ferenc, Apor István
Alkapitány	
Marosszék	
Főkapitány	Haller Gábor, ruszakai Kornis Gáspár, rátóti Gyulaffy László ⁵⁹
Főkirálybíró	pókai Sárosi György
Háromszék	
Főkapitány	hídvégi Nemes János, kistrédei Rhédey László
Főkirálybíró	Béldi Pál, Mikó István, Apor István ⁶⁰
Alkirálybíró	
Udvarhelyszék	
Főkapitány	Bethlen János, Bethlen Miklós, keresdi Bethlen Gergely,
Főkirálybíró	kistrédei Rhédey Ferenc, vargyasi Daniel Ferenc, ⁶¹ marosnémeti Gyulay Ferenc, Mikes Kelemen
Alkirálybíró	
Alkapitány	

4. táblázat: Széki főtisztek Apafi Mihály uralma idején

Az előbbiekből látható, hogy az erdélyi főúri családok előszeretettel foglaltak teret maguk számára a Székelyföldön akár egy huzamosabb ideig tartó főtisztség elnyerése által, akár beházasodva vagy ott birtokot szerezve, akár a három utat kombinálva. Az esetek többségében a 16. század második felétől a főtisztségek megszerzését tekintették a Székelyföldre való behatolás első állomásának. A tisztségek mellé igyekeztek helyben birtokokat szerezni, ami főtisztként könnyebbé vált, emellett sokan házassági kapcsolattal is megerősítették a jelenlétüket, és több esetben (Tholdalagiak, Rhédeyek, Huszár vagy Kamuthy családok) generációkon keresztül sikerült berendezkedniük a Székelyföldön, olyannyira, hogy egy idő után mind ők, mind a kortársak a székelyföldi elit tagjainak tekintették őket.

A 17. századi térfoglalással párhuzamosan ugyanakkor megerősödtek a székely eredetű famíliák, a század végére elsősorban Háromszéken és Csíkban. A fejedelemség utolsó éveire már nem a betelepülőknek, hanem a székely eredetű, egymással szoros rokoni kapcsolatokat ápoló Mikes, Kálnoki és Apor családoknak sikerült a lokális, sőt az országos hatalmi pozíciókat megszerezni, így az időlegesen jelentős befolyásra szert tevő betelepülő családok mellett, sőt velük szemben megőrizni és növelni a hatalmukat.

59 Jakab–Szádeczky 1901: 400.

60 Jakab–Szádeczky 1901: 400.

61 Jakab–Szádeczky 1901: 380-381, 395.

FORRÁSOK

- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL), gyulafehérvári káptalani Itr. Diversorum Comitatum cista I. fasc. 4. nr. 15. Másolata az Erd. Múz. gr. Kemény J. Appendix 12. k.
- Kolozs Megyei Levéltár. Protokollumok. Udvarhelyszéki Törvénykezési Jegyzőkönyvek. 1598. F. III. 59.
- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL), Budapest. F 1 Erdélyi Fejedelmi Kancellária Libri Regii. VI. k. 270–271. fol.
- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára F1-Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára-Libri regii-10. kötet-98.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Balogh Judit – Horn Ildikó 2008: A hatalomépítés útjai: a homoródszentpáli Kornis család története. Századok (142.) 4. 849–897.
- Balogh Judit 2005: A székely nemesség kialakulásának folyamata a 17. század első felében. Kolozsvár.
- Balogh Judit 2009: A székely társadalom Báthory Gábor korában. In: Papp Klára – Jeney-Tóth Annamária – Ulrich Attila (szerk.): Báthory Gábor és kora. Debrecen, 153–173.
- Balogh Judit 2011: Székelyföldi karrierek. Az udvarhelyszéki nemesség hatalomszerzési lehetőségei a 16–17. században. Budapest.
- Balogh Judit 2014: Apák és fiúk Erdőszentgyörgyön. Publicationes Universitatis Miskolcensis: Sectio Philosophica (18.) 1. 9–20.
- Balogh Judit 2017a: Apafi Mihály erdélyi fejedelem portai diplomatáinak felekezeti hovatartozása és kapcsolatrendszere. In: Ittész Gábor (szerk.): Viszály és együttélés. Vallások és felekezetek a török hódoltság korában. Budapest, 253–276.
- Balogh Judit 2017b: Nemes János, a bibliaismerő székely főnemes. Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica (21.) 2. 62–77.
- Benkő Elek 1993: A székelyek és a Székelyföld régészeti kutatásának eredményei és feladatai. Aetas (8.) 3. 5–20.
- Deák Farkas 1887: Uzoni Béldi Pál 1621–1679. Budapest.
- Endes Miklós 1938: Csík-, Gyergyó-, Kászon székek. (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig. Budapest.
- Hegyí Géza 2016: Etnikai viszonyok a középkori Székelyföldön. In: Benkő Elek – Oborni Teréz (szerk.): Székelyföld története. I. A kezdetektől 1562-ig. Székelyudvarhely, 181–191.
- <http://www.oocities.org/mezobodon/> – utolsó letöltés: 2018. június 12.
- <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/MagyarTortenetiEletrajzok-magyar-torteneti-eletrajzok-BE5D/kovacsoczy-farkas-15761594-3764/birtokai-csaladi-elete-irodalmi-szerepe-3850/i-3851/> – utolsó letöltés: 2018. június 12.

- <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarország-csaladai-1/otodik-kotet-356E/huszar-csalad-brenhidai-3D80/>
– utolsó letöltés: 2018. június 12.
- <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Turul-turul-1883-1950-1/1892-6827/1892-3-6C70/139a-homorod-szentpali-szentpali-csalad-6E10/>
– utolsó letöltés: 2018. április 3.
- Jakab Elek – Szádeczky Lajos 1901: Udvarhely vármegye története a legrégebbi időtől 1849-ig. Budapest.
- Jakó Zsigmond 1979: A székely társadalom útja a XIV–XVI. században. In: Benkő Samu – Demény Lajos – Vekov Károly (szerk.): Székely felkelés 1595–1596. Előzményei, lefolyása, következményei. Bukarest, 19–34.
- Kelemen Lajos 1899: A pókai Sárosiakról. Keresztény Magvető. (34.) 6. 338–340.
- Kelemen Lajos 1907: A brenhidai Huszár-familiának eredete és ágazatja. Genealógiai Füzetek (5.) 8–9.
- Kovács András 1994: Reneszánsz címeres kandalló Abafáján. Erdélyi Múzeum. (56.) 1–2.
- Köblös Zoltán 1904: Brenhidai Huszár Mátyás temetési meghívója. Genealógiai Füzetek (2.) 128.
- Kővári László 1854: Erdély nevezetesebb családai. Kolozsvár.
- Lázár Miklós 1889: Erdély főispánjai (1540–1711). Századok 1887–1889. Kny. Budapest.
- Lázár Miklós (é. n.): Székely főtisztek 1562-től fogva 1711-ig. (kézirat) Kolozsvári Egyetemi Könyvtár ms. 371.
- Lukinich Imre 1927: A bethleni gróf Bethlen család története. Budapest.
- Nagy Iván 1859: Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. V. Pest.
- Szabó András Péter 2008: Haller Gábor – egy 17. századi erdélyi arisztokrata életpályája. PhD-értekezés. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem.
- Szabó Károly (szerk.) 1890: Székely oklevéltár. III–IV. k. Kolozsvár.
- Szádeczky-Kardoss Lajos 1927: A székely nemzet története és alkotmánya. Budapest.
- Szilágyi Sándor (szerk.) 1875–1898: Erdélyi országgyűlési emlékek: történeti bevezetésekkel. Budapest.
- T. Orgona Angelika 2014: Unikornisok Tündérorságban. A ruszkai Kornisok Erdélyben (1546k.–1648). Budapest.
- Tóth Ernő (közl.) 1902: Hidvégi id. Nemes János naplója az 1651–1686. évekről. Történelmi Tár (3.) 231–263; 375–411; 528–574.
- Trócsányi Zsolt 1980: Erdély központi kormányzata. 1540–1690. Budapest.
- Vargyasi Daniel Gábor 1896: A Vargyasi Daniel család eredete és tagjainak rövid életrajza. Budapest.